

Spis treści:

■ Aktualności

- Projekty LIFE+ – nowe zasady dofinansowania 1
- Opłaty za odpady – założenia ustaw 2
- Inauguracja sieci ENEA w Polsce 3
- Gospodarka odpadami – wkrótce zostanie ogłoszony nowy konkurs 4
- Pomoc finansowa na przeciwdziałanie powodzi i jej skutkom 4

■ Porady prawne

- Termin uiszczania opłat za korzystanie ze środowiska 5
- Emitowanie hałasu do środowiska 6
- Informacja o zakresie korzystania ze środowiska oraz wysokości należnych opłat 8

■ Temat numeru

- Koszty kompensacji przyrodniczej w ramach Natury 2000 10

■ Finanse

- Pomoc finansowa zagrożonym lasom 12
- Nabór wniosków do Działania 9.2 15

- Pytania i odpowiedzi 16

§ Aktualności

Projekty LIFE+ – nowe zasady dofinansowania

Na stronach NFOŚiGW zamieszczono informację, że w maju został podpisany Aneks do Porozumienia w sprawie wdrażania Instrumentu Finansowego LIFE+, ustanowionego na lata 2007-2013. Wkrótce zostaną opublikowane nowe formularze wniosków o dofinansowanie środków NFOŚiGW.

Celem Aneksu jest uproszczenie procedur współfinansowania LIFE+ przez odejście od systemu udzielania promes dofinansowania przedsięwzięcia na rzecz jednoczesnego składania:

- Uproszczonego wniosku o dofinansowanie przedsięwzięcia LIFE+ ze środków NFOŚiGW, do którego załącznikiem będzie kompletny wniosek do LIFE+.
- Kompletnego wniosku do Instrumentu Finansowego LIFE+ w wersji elektronicznej, zgodnie z wymaganiami KE.

Idea LIFE+ ma być rozpowszechniana przez działalność punktu

informacyjnego, prowadzenie warsztatów przygotowania wniosków oraz przegląd przygotowanych wniosków do LIFE+, umożliwiający wnioskodawcom poprawę projektów tuż przed upływem ostatecznego terminu ich złożenia. Ma to na celu podniesienie jakości wniosków do LIFE+ oraz przyspieszenie procesu wstępnej oceny formalnej prowadzonej przez Krajowy Punkt Kontaktowy.

Ocena wniosków o dofinansowanie ze środków NFOŚiGW będzie się kończyła akceptacją przez Zarząd NFOŚiGW „Listy wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć LIFE+ spełniających kryteria wyboru”. Będzie to podstawą do podpisania przez Prezesa Zarządu NFOŚiGW formularza A6 wniosku do LIFE+, poświadczającego wstępnie wolę współfinansowania projektów ze środków NFOŚiGW.

Na późniejszym etapie oceny wniosków przez Komisję Europejską wnioskodawcy, którzy po zakończeniu

Szanowni Państwo!

Z radością przekazuję w Państwa ręce czerwcowy numer serwisu informacyjno-doradczy „Opłaty i fundusze w ochronie środowiska”.

W aktualnościach informujemy m.in. o nowych zasadach dofinansowania projektu Life+ oraz o założeniach ustaw odnośnie do opłat za odpady.

Polecam artykuły z działu Porady prawne, omawiający terminy uiszczania opłat za korzystanie ze środowiska. Jedną z nich należy wnieść do 30 czerwca.

Tematem numeru są koszty kompensacji przyrodniczej ponoszone w ramach Natury 2000.

W dziale Finanse znajdują Państwo artykuły omawiające możliwość otrzymania pomocy finansowej na odtworzenie potencjału produkcji leśnej.

Zachęcam do zapoznania się z pozostałymi artykułami. Wierzę, że informacje zawarte w tym numerze spełnią Państwa oczekiwania i będą pomocne w pracy.

Z wyrazami szacunku,
Wydawnictwo Verlag Dashofer

Anna Kordowska

Anna Kordowska
Redaktor odpowiedzialny
e-mail: kordowska@dashofer.pl
tel. (22) 559 36 43

fazy rewizji wniosku otrzymają prośbę KE o przekazanie elektronicznej wersji wniosku, będą składać do NFOŚiGW **aktualizację wniosku** o dofinansowanie. Na podstawie ostatecznej wersji wniosku Zarząd NFOŚiGW, a gdy jest to wymagane również Rada Nadzorcza NFOŚiGW, podejmie decyzję w sprawie udzielenia dofinansowania.

Decyzja Zarządu lub odpowiednio RN będzie stanowiła podstawę do

podpisania odpowiednich formularzy wniosków przesyłanych do KE, jako potwierdzonego zobowiązania współfinansowania projektów.

Planowane jest, aby wnioskodawcy, którzy będą chcieli otrzymać współfinansowanie ze środków NFOŚiGW, w bieżącym roku mogli składać wnioski o dofinansowanie ze środków NFOŚiGW oraz wnioski do LIFE+ **trzy tygodnie przed terminem składania wniosków do LIFE+**,

wyznaczonym przez Komisję Europejską w Zaproszeniu do składania wniosków. Nowe wnioski o dofinansowanie NFOŚiGW mają zawierać krótkie informacje dotyczące wnioskodawców, pozwalające na zarejestrowanie wniosku, do których załącznikiem będzie kompletny wniosek do LIFE+.

Więcej informacji można znaleźć na stronie www.nfosigw.gov.pl. ■

Redakcja

Aktualności

Opłaty za odpady – założenia ustaw

Trwają prace nad założeniami do nowej Ustawy o odpadach oraz projektu Ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach.

Zgodnie z założeniami do nowej Ustawy o odpadach ma zostać zwiększona stawka za składowanie odpadów. Ma to na celu zmobilizowanie do szukania innych metod zagospodarowania odpadów niż ich składowanie. Planowane jest określenie górnej stawki opłaty za składowanie na poziomie 400 zł za umieszczenie 1 Mg odpadów na składowisku. Stawki za selektywnie zebrane odpady komunalne będą niższe.

Założenia do projektu Ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach

Zgodnie z założeniami ma zostać wprowadzona dobrowolność w wyborze przez gminy systemu odbioru odpadów od mieszkańców. Rada gminy, za pomocą stosownej uchwały, będzie mogła przejąć wszystkie lub część obowiązków właścicieli nieruchomości w zakresie odbierania odpadów komunalnych, bez konieczności przeprowadzania referendum.

Jednostki, które się na to nie zdecydują, będą funkcjonowały na dotych-

czasowych zasadach. Jednak zostaną nałożone na nie nowe obowiązki w zakresie osiągnięcia określonych w drodze rozporządzenia poziomów odzysku i recyklingu śmieci oraz redukcji odpadów biodegradowalnych, a także w zakresie sprawozdawczości oraz przeprowadzania czynności kontrolnych.

Opłata śmieciowa

Opłata śmieciowa, wnoszona przez właścicieli nieruchomości, ma być głównym źródłem finansowania nowego systemu.

W zależności od modelu przyjętego w danej gminie, będzie pobierana

NASI STALI EKSPERCI:

Paulina Grabowska, prawnik. Absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, aplikant radcowski w Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Warszawie. Ukończyła Szkołę Prawa Amerykańskiego oraz Szkołę Prawa Brytyjskiego i Europejskiego przy Uniwersytecie Warszawskim. Absolwentka studiów podyplomowych „Zarządzanie i finanse w przedsiębiorstwie” w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Obecnie pracownik dużej kancelarii.

dr Michał Kuliński, adwokat. Wykształcenie: Uniwersytet Jagielloński – Wydział Prawa i Administracji (1996-1998), Uniwersytet Warszawski – Wydział Prawa i Administracji (1998 – ukończony w 2001 r.), Centrum Prawa Amerykańskiego – Levin College of Law University of Florida przy WPIA UW, Studium Bezpieczeństwa Narodowego przy Instytucie Stosunków Międzynarodowych UW. Współpracownik firmy Prawniczej „Smoktunowicz&Falandysz”.

Krzysztof Choromański, współwłaściciel i Członek Zarządu Biura Konsultacyjnego KOBIKO Sp. z o.o. odpowiedzialny za zarządzanie projektami (ekonomiczne zagadnienia ochrony środowiska oraz przygotowanie i realizacja przedsięwzięć inwestycyjnych w zakresie infrastruktury ochrony środowiska i gospodarki komunalnej).

przez gminę lub wybrany bezpośrednio przez właścicieli nieruchomości podmiot odbierający odpady komunalne. W opłacie zostaną uwzględnione m.in. koszty odbierania, transportu, zbierania, odzysku, w tym recyklingu oraz unieszkodliwiania śmieci.

Według Ministerstwa Środowiska nie będzie znacznych podwyżek opłat. Opierając się na doświadczeniach gmin, które w drodze referendum przejęły obowiązki związane z odbiorem odpadów od właścicieli nieruchomości, opłaty za wywóz śmieci w tych jednostkach zmniejszyły się lub pozostały na tym samym poziomie.

Opłata będzie przeznaczona na pokrywanie kosztów stworzenia i utrzymania punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych, m.in. zużytego sprzętu elektrycznego

i elektronicznego, zużytych baterii, chemikaliów, odpadów wielkogabarytowych, odpadów budowlano-remontowych, do których właściciele nieruchomości mogą bezpłatnie oddawać powyższe odpady komunalne.

Gminy, które nie podejmą stosownej uchwały, będą zobowiązane do tworzenia takich punktów w sposób zapewniający łatwość dostępu dla wszystkich mieszkańców.

W zależności od przyjętego w gminie systemu, za osiągnięcie odpowiednich poziomów odzysku i recyklingu oraz redukcji masy odpadów biodegradowalnych będzie odpowiadać bezpośrednio gmina (w przypadku przejścia strumienia odpadów) lub przedsiębiorca odbierający odpady komunalne (w pozostałych przypadkach).

Kary

Nowa ustawa przewiduje wprowadzenie szeregu administracyjnych kar pieniężnych. Mają one na celu motywować zarówno gminy, jak i inne podmioty biorące udział w systemie gospodarowania odpadami komunalnymi do przestrzegania wprowadzonych zasad.

WIOŚ będzie mógł nałożyć karę na gminę, która nie osiągnie określonych poziomów odzysku i recyklingu oraz redukcji odpadów ulegających biodegradacji. Kara będzie naliczana za każdą tonę odpadów komunalnych, przekraczających poziomy określone w rozporządzeniu, w wysokości równowartości opłaty za składowanie tych odpadów. ■

Redakcja

Aktualności

Inauguracja sieci ENEA w Polsce

Sieć ENEA (European Network of Environmental Authorities) została założona we wrześniu 2004 roku przez Komisję Europejską z udziałem państw członkowskich. Wspomaga ona integrację ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju w ramach polityki regionalnej – programów operacyjnych realizowanych przez kraje członkowskie oraz kraje kandydujące do akcesji. Do sieci ENEA dołączyła również Polska.

Za utworzenie sieci w Polsce odpowiedzialna jest Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, jako instytucja posiadająca właściwe kompetencje, oraz delegatury regionalne, dające możliwość koordynacji sieci w terenie.

Cele

Sieć ENEA ma na celu kreowanie oraz inspirowanie wymiany wiedzy

i doświadczeń między krajami członkowskimi – instytucjami wdrażającymi fundusze UE do integrowania wymiaru środowiskowego w ramach realizacji polityki spójności wdrażanej w krajach UE. Jednocześnie organizacja ta, jako jeden z celów, zakłada tworzenie podobnych sieci w krajach członkowskich. Sieć krajowa funkcjonuje między innymi w Hiszpanii (RED), Grecji oraz we Włoszech (RETE).

Zasadniczym zadaniem sieci w Polsce jest wymiana doświadczeń między szczeblem regionalnym a krajowym odnośnie do istotnych zagadnień związanych z ochroną środowiska, w tym m.in. dobrych praktyk związanych z oceną oddziaływania na środowisko, zarządzaniem obszarami Natura 2000, zapobieganiem konfliktom społecznym i wywieranie wpływu na przyszły kształt polityki spójności w odniesieniu do nowej perspektywy finansowej 2007-2020.

Funkcje sieci

Do najważniejszych funkcji sieci w Polsce należą:

- współpraca w celu uwzględnienia kwestii środowiskowych w programowaniu przyszłej perspektywy finansowej,
- promocja i pomoc w osiągnięciu zgodności z europejskimi i krajowymi przepisami w dziedzinie ochrony środowiska,
- włączanie kwestii ochrony środowiska do działań współfinansowanych przez regionalne programy rozwoju i/lub fundusze UE, w celu promowania zrównoważonego rozwoju regionalnego,
- usprawnienie współpracy z instytucjami zarządzającymi funduszami UE na etapie przygotowania oraz wdrażania projektów,
- współpraca z krajami UE w celu wymiany doświadczeń i korzystanie z najlepszych praktyk,

- współpraca z organizacjami pozarządowymi w celu uniknięcia ewentualnego konfliktu ekologicznego, a także wysłuchania potrzeb „drugiej strony”,
- doradztwo i szkolenia dla beneficjentów z aplikowania o środki EU,

- usprawnienie procesu konsultacji społecznych,
- poprawa jakości raportów środowiskowych,
- stworzenie w ramach sieci sektorowych grup roboczych w obrębie Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ).

Funkcjonowanie sieci w Polsce będzie finansowane ze środków *Programu Pomoc Techniczna*.

Więcej informacji znajduje się na stronie internetowej www.mos.gov.pl.

Redakcja

Aktualności

Gospodarka odpadami – wkrótce zostanie ogłoszony nowy konkurs

Ministerstwo Środowiska planuje ogłoszenie naboru wniosków o dofinansowanie z Funduszu Spójności w trybie konkursowym dla działania 2.1. „Kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi ze szczególnym uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych”.

Kwota środków przeznaczonych na dofinansowanie projektów złożonych w ramach planowanego naboru będzie równa łącznej kwocie oszczędności na projektach w ramach działania 2.1 POIiŚ, które zmieniają wartość dofinansowania lub zostaną usunięte z Listy projektów indy-

widualnych.

Rodzaj podmiotów, które mogą ubiegać się o dofinansowanie

Uprawnionymi do składania wniosków są:

- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki,
- podmioty świadczące usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego.

Rodzaj projektów podlegających dofinansowaniu

W ramach działania wspierane będą przede wszystkim zakłady zagospodarowania odpadów.

Zakłady zagospodarowania odpadów powinny mieć przepustowość wystarczającą do przyjmowania i przetwarzania odpadów z obszaru zamieszkałego przez minimum 150 tys. mieszkańców i powinny spełniać w zakresie technicznym kryteria najlepszych dostępnych technik.

Informacje dotyczące naboru wniosków zostaną opublikowane na stronie internetowej: www.mos.gov.pl.

Redakcja

Aktualności

Pomoc finansowa na przeciwdziałanie powodzi i jej skutkom

Wojewódzkie fundusze oraz Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej zadeklarowały blisko 400 milionów złotych na realizację przedsięwzięć komunalnych na terenach dotkniętych powodzią.

Pomoc finansowa ma być w formie dotacji i pożyczek. NFOŚiGW zaproponował również wojewódzkim funduszom stosowanie uproszczonego formularza wniosku o udzielenie dofinansowania na ten cel.

Opierając się na sprawdzonych mechanizmach i doświadczeniach wypracowanych podczas poprzednich powodzi i innych klęsk żywio-

łowych w ubiegłych latach, fundusze ochrony środowiska określą ostateczny zakres i formę dofinansowania tych zadań. Pomoc finansowa zaoferowana zostanie po podsumowaniu szkód przez właścicieli wojewodów i marszałków.

Kto będzie rozpatrywać wnioski?

Najbliższe fundusze wojewódzkie oraz NFOŚiGW zajmą się rozpatrywaniem wniosków na usuwanie skutków powodzi przez samorządy i spółki komunalne. Natomiast wnioski dotyczące dofinansowania usuwania skutków osuwisk ziemnych będzie rozpatrywać Narodowy Fun-

dusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Wsparcie finansowe

Zgodnie z zapowiedziami NFOŚiGW pierwszych kilka milionów złotych ma zostać przeznaczonych na wsparcie akcji ratowniczych, a następnie na odbudowę infrastruktury chroniącej środowisko, ze szczególnym uwzględnieniem urządzeń hydrotechnicznych, a także na remonty oczyszczalni ścieków i uszkodzonych sieci kanalizacyjnych. Ostateczny zakres pomocy będzie uzależniony od skali zniszczeń.

Także w tym roku będzie realizo-

wane wsparcie kolejnymi 21 milionami złotych, przeznaczonymi na refundację skutków powodzi z roku ubiegłego. Ponad 91 milionów złotych dofinansowania z funduszu jeszcze w tym roku dostanie Państwowa Służba Hydrologiczno-Meteorologiczna. Przez ostatnie trzy lata otrzymała wsparcie z NFOŚiGW w wysokości ponad 120 milionów złotych.

W ramach III Osi Priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko w bieżącym roku planuje się podpisanie kilkunastu kolejnych umów wspierających bezpieczeństwo przeciwpowodziowe, odbudowę obiektów hydrotechnicznych, modernizację wałów przeciwpowodziowych, polderów oraz poprawę bezpieczeństwa powodziowego Żuław, Dolnego Śląska, Doliny Wisły na

Podkarpaciu i w Świętokrzyskiem, czy stopnia wodnego we Włocławku.

Narodowy Fundusz już dzisiaj jest gotowy do wsparcia finansowego przedsięwzięć mogących pomóc mieszkańcom zalanych i podtopionych regionów w szybszym powrocie do normalnej egzystencji. ■

Redakcja

Porady prawne

Termin uiszczania opłat za korzystanie ze środowiska

Do 31 lipca należy uiścić opłaty za korzystanie ze środowiska i przedłożyć wykaz zawierający informacje oraz dane, wykorzystane do ustalenia wysokości opłaty. W przypadku niektórych opłat, termin ten jest jednak inny.

Zgodnie z art. 273.1 Ustawy – Prawo ochrony środowiska opłata za korzystanie ze środowiska ponoszona jest za:

- wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza,
- wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi,
- pobór wód,
- składowanie odpadów.

Wysokość przedmiotowych opłat zależy od:

- ilości i rodzaju gazów lub pyłów wprowadzanych do powietrza,
- ilości i jakości pobranej wody oraz od tego, czy pobrano wodę powierzchniową czy podziemną, a także od jej przeznaczenia,
- ilości, stanu i składu ścieków wprowadzonych do wód lub do ziemi oraz od ich rodzaju,
- temperatury ścieków, w przypadku wód chłodniczych,
- wielkości, rodzaju i sposobu zagospodarowania terenu, z którego odprowadzane są ścieki (wody opadowe i roztopowe),
- rodzaju substancji zawartych w ściekach i ich ilości albo od wielkości produkcji ryb innych

niż łososiowate lub innych organizmów wodnych, wyprodukowanych w obiektach chowu lub hodowli ryb oraz innych organizmów wodnych,

- ilości i rodzaju składowanych odpadów.

Na składowisku odpadów, na którym umieszcza się i z którego wydobywa się odpady tego samego rodzaju, podstawą do naliczenia opłat jest różnica między masą odpadów umieszczonych na składowisku a masą odpadów wydobytych ze składowiska – w ciągu roku kalendarzowego. Jeżeli różnica jest liczbą ujemną, to przyjmuje się wartość 0.

Miejsce wnoszenia opłat

Podmiot korzystający ze środowiska ustala we własnym zakresie wysokość należnej opłaty i wnosi ją na rachunek właściwego urzędu marszałkowskiego ze względu na miejsce korzystania ze środowiska.

W przypadku opłat za wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, wynikających z eksploatacji urządzeń (przez które rozumie się niestacjonarne urządzenie techniczne, w tym środki transportu), opłaty te wnosi się na rachunek urzędu marszałkowskiego właściwego ze względu na miejsce rejestracji podmiotu korzystającego ze środowiska.

Termin wnoszenia opłat

✓ PAMIĘTAJ!

Podmiot korzystający ze środowiska wnosi opłatę do końca miesiąca następującego po upływie każdego półrocza. Za I półrocze 2010 r. należność powinno uiścić się do 31 lipca br.

W przypadku opłaty zryczałtowanej za odprowadzane ścieków pochodzących z chowu lub hodowli ryb innych niż łososiowate lub innych organizmów wodnych, wnosi się ją w terminie 2 miesięcy po zakończeniu okresu produkcyjnego, to jest do **30 czerwca**. Informacje o wielkości produkcji ryb innych niż łososiowate lub innych organizmów wodnych i powierzchni użytkowej stawu podmiot korzystający ze środowiska powinien prowadzić za okres od 1 maja do 30 kwietnia następnego roku.

Jeżeli w danym roku kalendarzowym na składowisku odpadów umieszczono odpady oraz wydobyto z niego odpady tego samego rodzaju, to podmiot korzystający ze środowiska wnosi opłatę do **31 stycznia** następnego roku.

Termin i miejsce przedkładania wykazów

Wraz z opłatą podmiot korzystający ze środowiska w podanych wyżej terminach przedkłada marszałkowi

województwa wykaz zawierający informacje i dane wykorzystane do ustalenia wysokości opłat oraz wysokość tych opłat.

W przypadku odprowadzania ścieków pochodzących z chowu lub hodowli ryb innych niż łososiowate lub innych organizmów wodnych, informacje przekazuje się do końca miesiąca następującego po zakończeniu okresu produkcyjnego, to jest do 31 maja. Informacje o wielkości produkcji ryb innych niż łososiowate lub innych organizmów wodnych i powierzchni użytkowej stawu podmiot korzystający ze środowiska powinien prowadzić za okres od 1 maja do 30 kwietnia następnego roku.

Wykaz zawierający informacje o:

- ilości i jakości pobranej wody powierzchniowej i podziemnej,
- ilości, stanie i składzie ścieków wprowadzanych do wód lub do ziemi

– wykorzystane do ustalenia wysokości opłat, przedkłada się także wojewódzkiemu inspektorowi ochrony środowiska do końca miesiąca następującego po upływie każdego półrocza.

W przypadku opłat za składowanie odpadów, wykaz na podstawie którego ustalono opłaty, należy przedłożyć również wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta właściwemu ze względu na miejsce składowania odpadów.

Opłata podwyższona i kara administracyja

Podmiot korzystający ze środowiska bez uzyskania wymaganego pozwolenia lub innej decyzji ponosi opłatę podwyższoną za korzystanie ze środowiska.

W przypadku korzystania ze środowiska z przekroczeniem lub naruszeniem warunków określonych

w pozwoleniu lub innej decyzji, podmiot korzystający ze środowiska ponosi, oprócz opłaty, administracyjną karę pieniężną. Wnosi się ją na rachunek wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska, który wydał decyzję w przedmiocie wymierzenia kary.

✓ WAŻNE!

Nie wnosi się opłat z tytułu tych rodzajów korzystania ze środowiska, których półroczna wysokość wnoszona na rachunek urzędu marszałkowskiego nie przekracza 400 zł.

Sejmik województwa może, w drodze aktu prawa miejscowego, uchwalić podwyższenie tej kwoty, jednak nie więcej niż do 50%. ■

Redakcja

§ Podstawa prawna:

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 ze zmianami)

§ Porady prawne**Emitowanie hałasu do środowiska**

Według przepisów i zagadnień dotyczących ochrony słuchu ludzie nie powinni być narażeni na hałas o podwyższonym poziomie, zagrażający ich zdrowiu, a samo zjawisko hałasu jest jednym z najważniejszych problemów w zakresie ochrony środowiska na obszarze naszego kraju.

Pozwolenie na emitowanie hałasu do środowiska jest wymagane, gdy hałas w środowisku przekracza dopuszczalne poziomy. Pozwolenie na emitowanie hałasu do środowiska nie jest wymagane, gdy hałas powstaje w związku z eksploatacją dróg, linii kolejowych, linii tramwajowych, lotnisk oraz portów lub z działalnością osoby fizycznej, niebędącej przedsiębiorcą.

W przypadku stwierdzenia przez organ właściwy do wydania poz-

wolenia na emitowanie hałasu do środowiska, iż poza zakładem przekroczone są dopuszczalne poziomy hałasu, organ, w drodze postanowienia, zwraca prowadzącego zakład do przedłożenia wniosku o wydanie pozwolenia. Na postanowienie to przysługuje zażalenie.

Obowiązek posiadania pozwolenia na emitowanie hałasu do środowiska powstaje po upływie 6 miesięcy od daty doręczenia postanowienia.

Wniosek o wydanie pozwolenia na emitowanie hałasu

Wniosek o wydanie pozwolenia na emitowanie hałasu do środowiska powinien zawierać:

- oznaczenie prowadzącego instalację, jego adres zamieszkania

lub siedziby,

- adres zakładu, na terenie którego prowadzona jest eksploatacja instalacji,
- informację o tytule prawnym do instalacji,
- informację o rodzaju instalacji, stosowanych urządzeniach i technologiach oraz charakterystykę techniczną źródeł powstawania i miejsc emisji,
- ocenę stanu technicznego instalacji,
- informację o rodzaju prowadzonej działalności,
- opis możliwych wariantów funkcjonowania instalacji,
- bilans masowy i rodzaje wykorzystywanych materiałów, surowców i paliw, wraz ze schematem technologicznym,
- informację o energii wykorzystywanej lub wytwarzanej przez

- instalację,
- wielkość i źródła powstania albo miejsca emisji – aktualnych i proponowanych – w trakcie normalnej eksploatacji instalacji oraz w warunkach odbiegających od normalnych, w szczególności takich jak: rozruch, awaria, wyłączenia,
- informację o planowanych okresach funkcjonowania instalacji w warunkach odbiegających od normalnych,
- informację o istniejącym lub przewidywanym oddziaływaniu emisji na środowisko,
- wyniki pomiarów emisji z istniejącej instalacji,
- zmiany wielkości emisji, jakie nastąpiły po wydaniu ostatniego pozwolenia dla istniejącej instalacji,
- planowane działania, w tym przewidywane środki techniczne, mające na celu zapobieganie lub ograniczanie emisji,
- proponowane procedury monitorowania procesów technologicznych, w szczególności pomiaru lub ewidencjonowania wielkości emisji,
- przewidywany sposób zakończenia eksploatacji instalacji, niestwarzający zagrożenia dla środowiska,
- czas, na jaki ma być wydane pozwolenie,
- należy dołączyć dokument potwierdzający, że wnioskodawca jest uprawniony do występowania w obrocie prawnym, jeżeli prowadzący instalację nie jest osobą fizyczną,
- należy dołączyć wypis i wyrys z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jeżeli został sporządzony, oraz decyzję o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, jeżeli jej uzyskanie było wymagane,
- streszczenie wniosku sporządzone w języku niespecjalistycznym,
- rozkład czasu pracy źródeł hałasu dla pory dnia i nocy,

- charakterystykę terenu, na którym usytuowany jest zakład, i terenów otaczających, wynikającą z ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- aktualny stan akustyczny środowiska wokół zakładu,
- określenie poziomu mocy akustycznych źródeł hałasu,
- proponowane wartości dopuszczalne poziomu hałasu emitowanego przez zakład określone dla pory dnia i nocy.

Administracyjne kary pieniężne

Każdy podmiot korzystający ze środowiska z przekroczeniem lub naruszeniem warunków określonych w pozwoleniu lub innej decyzji ponosi, oprócz opłat, administracyjne kary pieniężne.

Nałożona kara może się wiązać z przekroczeniem lub naruszeniem warunków korzystania ze środowiska w zakresie poziomów hałasu określonych w decyzji o dopuszczalnym poziomie hałasu lub pozwoleniu zintegrowanym.

✓ WAŻNE!

Do wymierzenia kary w drodze wydania decyzji uprawniony jest Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, który może stwierdzić przekroczenie lub naruszenie na podstawie:

- kontroli, a w szczególności dokonanych w ich trakcie pomiarów lub za pomocą innych środków dowodowych,
- pomiarów prowadzonych przez podmiot korzystający ze środowiska, zobowiązany do dokonania takich pomiarów.

O stwierdzeniu przekroczenia lub naruszenia na podstawie kontroli Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, w terminie 21 dni od wykonania pomiarów, zawiadamia podmiot korzystający ze środowiska, przekazując mu wyniki pomiarów.

Ze skargą na podmiot emitujący nadmierny poziom hałasu można się zwrócić do:

- Starostwa Powiatowego/Urzędu Miejskiego,
- Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska,
- Policji lub Straży Miejskiej.

Stwierdzenie przekroczenia dopuszczalnego poziomu hałasu

Jeżeli stwierdzone zostanie przekroczenie dopuszczalnego poziomu hałasu w porze dnia lub w porze nocy, starosta (lub prezydent miasta) jest zobowiązany wydać decyzję o dopuszczalnym poziomie hałasu emitowanego do środowiska przez dany podmiot.

Po 6 miesiącach Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska przeprowadza pomiary kontrolne hałasu emitowanego do środowiska przez instalacje danego podmiotu (np. zakładu) i sprawdzi, czy nie nastąpiły przekroczenia ustalonych wartości, tzn. czy zakład dostosował się do wymogów określonych w decyzji i podjął działania zmierzające do ograniczenia emisji hałasu (np. przez budowę ekranów wygłuszających hałas, ograniczył czas pracy urządzeń emitujących hałas).

✓ WAŻNE!

Decyzję ustalającą dopuszczalne poziomy hałasu przenikającego do środowiska wydaje się, gdy hałas w środowisku przekracza dopuszczalne poziomy ustalony w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku.

W przypadku, gdy okaże się, że poza zakładem przekroczone są dopuszczalne poziomy hałasu, właściwy organ ustala dla zakładu w drodze decyzji dopuszczalne poziomy hałasu, od czego zakład może się odwołać. Obowiązek dotrzymania ustalonych dopuszczalnych poziomów hałasu

powstaje dopiero po upływie 6 miesięcy od daty doręczenia załączników powyższej decyzji. Decyzja powinna zawierać wartości dopuszczalnego poziomu hałasu emitowanego przez zakład, określone odrębnie dla pory dnia i pory nocy.

Organem uprawnionym do bezpośredniego egzekwowania decyzji Starosta jest WIOŚ. Może on na zakład nałożyć kary administracyjne za przekroczenie dopuszczalnego poziomu hałasu.

Kary pieniężne różnicują się jednak w zależności od:

- 1) pory dnia lub pory nocy,
- 2) wielkości przekroczenia jednostkowej stawki kary za 1 dB przekroczenia dopuszczalnego poziomu hałasu, przenikającego do środowiska, dla następujących wielkości przekroczenia:
 - od 1 do 5 dB,
 - powyżej 5 do 10 dB,
 - powyżej 10 do 15 dB,
 - powyżej 15 dB.

Procedury i przepisy szczegółowe dotyczące wymierzania kar, odraczania i zmniejszania kar oraz przepisy szczególne dotyczące kar za emisję hałasu zawierają art. 298-321 Ustawy – Prawo ochrony środowiska.

Decyzja ustalająca wymiar kary biegnącej

Zgodnie z art. 300 Ustawy – Prawo ochrony środowiska, po stwierdzeniu przekroczenia lub naruszenia, na podstawie kontroli Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska wydaje decyzję ustalającą wymiar kary biegnącej.

Wymiar kary biegnącej ustala się, uwzględniając przekroczenie lub naruszenie w skali doby. W decyzji ustalającej wymiar kary biegnącej określa się wielkość stwierdzonego przekroczenia lub naruszenia odpowiednio w skali doby albo godziny.

Kara biegnąca jest naliczana do czasu stwierdzenia, na zasadach określonych w art. 299 ust. 1, zmiany wielkości przekroczenia lub naruszenia. Kara administracyjna ma na celu zobligowanie podmiotu naruszającego normy do wykonania prac ograniczających emisję ponadnormatywnego poziomu hałasu.

Jeśli zakład nadal narusza standardy, inspektor ma również prawo wstrzymać pracę urządzeń powodujących emisję ponadnormatywnego hałasu do środowiska. Wysokość kar określa Obwieszczenie M.P.2009.69.893 –

Wysokość stawek kar za przekroczenie warunków wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi oraz za przekroczenie dopuszczalnego poziomu hałasu na rok 2010. Ustala ono jednostkowe stawki kar.

Jeśli przekroczono dopuszczalny poziom hałasu, maksymalnie należy zapłacić 44,23 zł/za każdy dB, w przypadku przekroczenia hałasu powyżej 15 dB dla pory nocnej. Dla porównania w 2009 roku stawka wynosiła 42,45 zł za każdy dB (w odniesieniu to tych samych okoliczności).

Anna Wojniak-Bieńko

§ Podstawy prawne:

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 ze zmianami).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz.U. z 2007 r. Nr 120, poz. 826)
- Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 23 października 2009 r. w sprawie wysokości stawek kar za przekroczenie warunków wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi oraz za przekroczenie dopuszczalnego poziomu hałasu na rok 2010 (M.P. z 2009 r. Nr 69 poz. 893).

Porady prawne

Informacja o zakresie korzystania ze środowiska oraz wysokości należnych opłat

Zgodnie z Ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska podmiot korzystający ze środowiska w terminie do końca miesiąca następującego po upływie każdego półrocza, a w przypadku, gdy w danym roku kalendarzowym na składowisku odpadów umieszczono odpady oraz wydobyto z niego odpady tego samego rodzaju – do dnia 31 stycznia następnego roku, przedkłada marszałkowi województwa wykaz zawierający informacje i dane wy-

korzystane do ustalenia wysokości opłat oraz wysokość tych opłat.

Zgodnie z Prawem ochrony środowiska minister właściwy do spraw środowiska zobowiązany jest do określenia w drodze rozporządzenia wzoru wykazów zawierających informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat i sposób przedstawiania tych informacji oraz danych.

Od 1 lipca 2009 r. obowiązuje Rozpo-

ządzenie z dnia 18 czerwca w sprawie wzorów wykazów zawierających informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat (Dz.U. z 2009 r. Nr 97, poz. 816), dalej zwane „rozporządzeniem”.

Dane przedkładane przez podmiot korzystający ze środowiska

Zgodnie z Prawem ochrony środowiska dane przedkładane przez pod-

miot korzystający ze środowiska obejmują:

- informacje o ilości i rodzajach gazów lub pyłów wprowadzanych do powietrza oraz dane, na podstawie których określono te ilości,
- informacje o ilości i jakości pobranej wody powierzchniowej i podziemnej,
- informacje o ilości, stanie i składzie ścieków wprowadzanych do wód lub do ziemi,
- informacje o wielkości, rodzaju i sposobie zagospodarowania terenu, z którego odprowadzane są ścieki obejmujące wody opadowe lub roztopowe, ujęte w otwarte lub zamknięte systemy kanalizacyjne, pochodzące z powierzchni zanieczyszczonych o trwałej nawierzchni, w szczególności z miast, portów, lotnisk, terenów przemysłowych, handlowych, usługowych i składowych, baz transportowych oraz dróg i parkingów,
- informacje o wielkości produkcji ryb innych niż łososiowate lub innych organizmów wodnych oraz powierzchni użytkowej stawów eksploatowanych w cyklu produkcyjnym w obiektach chowu lub hodowli tych ryb lub tych organizmów, za okres od 1 maja roku rozpoczynającego cykl do 30 kwietnia roku następującego po zakończeniu tego cyklu produkcyjnego.

Podmiot korzystający ze środowiska powinien prowadzić aktualizowaną co pół roku ewidencję, zawierającą dane przedkładane marszałkowi województwa.

✓ WAŻNE!

Przez podmiot korzystający ze środowiska należy rozumieć przedsiębiorcę w rozumieniu Ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2007 r. Nr 155, poz. 1095 i Nr 180, poz. 1280), a także osoby prowadzące działalność wytwórczą w rolnictwie w zakresie upraw rolnych, chowu lub hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego oraz osoby wykonujące zawód medyczny w ramach indywidualnej praktyki lub indywidualnej specjalistycznej praktyki.

Wzory wykazów

Rozporządzenie określa wzory wykazów zawierających informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat, a także sposób przedstawiania tych informacji i danych.

✓ WAŻNE!

Wykazy prowadzi się w formie pisemnej, w układzie tabelarycznym.

W załącznikach do rozporządzenia określone są następujące wzory wykazów:

- wzór wykazu zawierającego zbiorcze zestawienie informacji o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat (określony w załączniku nr 1 do rozporządzenia),
- wzór wykazu zawierającego informacje o ilości i rodzajach gazów lub pyłów wprowadzanych do powietrza, dane, na podstawie których określono te ilości, oraz informacje o wysokości należnych opłat (określony

w załączniku nr 2 do rozporządzenia),

- wzór wykazu zawierającego informacje o ilości i jakości pobranej wody podziemnej i powierzchniowej oraz informacje o wysokości należnych opłat (określony w załączniku nr 3 do rozporządzenia),
- wzór wykazu zawierającego informacje o ściekach wprowadzanych do wód lub do ziemi oraz informacje o wysokości należnych opłat (określony w załączniku nr 4 do rozporządzenia),
- wzór wykazu zawierającego informacje o składowanych odpadach oraz informacje o wysokości należnych opłat (określony w załączniku nr 5 do rozporządzenia).

Forma wykazów

Zgodnie z rozporządzeniem podmiot korzystający ze środowiska przedkłada właściwym organom wykazy w formie pisemnej, przy czym jeżeli podmiot korzystający ze środowiska ma taką możliwość, powinien przedłożyć wykazy także w formie elektronicznej na informatycznych nośnikach danych. ■

dr Michał Kuliński
advokat

§ Podstawa prawna:

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 ze zmianami).
- Rozporządzenie z dnia 18 czerwca 2009 r. w sprawie wzorów wykazów zawierających informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat (Dz.U. z 2009 r. Nr 97, poz. 816).

Masz pytanie do naszych ekspertów?

Chcesz uzyskać więcej informacji na wybrany temat?

Napisz do Redakcji! e-mail: kordowska@dashofer.pl

 Temat numeru

Koszty kompensacji przyrodniczej w ramach Natura 2000

Jeżeli zostanie wydane zezwolenie na podjęcie działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, to obligatoryjnie musi zostać jednocześnie zapewnione wykonanie kompensacji przyrodniczej, niezbędnej do zapewnienia spójności i właściwego funkcjonowania sieci obszarów Natura 2000. Koszty kompensacji przyrodniczej ponosi podmiot realizujący plan lub przedsięwzięcie. Wysokość kosztów kompensacji nie musi być określona w decyzji, a będzie jedynie konsekwencją zakresu prac ciężających na adresacie decyzji.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 jest systemem ochrony zagrożonych składników różnorodności biologicznej kontynentu europejskiego, wdrażanym od 1992 roku w sposób spójny pod względem metodycznym i organizacyjnym na terytorium wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej.

Celem utworzenia sieci Natura 2000 jest zachowanie zagrożonych wyginieciem siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt w skali Europy. Dla każdego kraju określa się listę referencyjną siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla których należy utworzyć obszary Natura 2000 w podziale na regiony biogeograficzne.

Obszar Natura 2000 to według definicji podanej w art. 5 pkt 2b Ustawy o ochronie przyrody to obszar specjalnej ochrony ptaków, specjalny obszar ochrony siedlisk lub obszar mający znaczenie dla Wspólnoty, utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk przyrodniczych, lub gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty.

Dopuszczalne negatywne oddziaływanie

Obszary Natura 2000 są przedmiotem restrykcyjnej ochrony. Jednak Ustawa o ochronie przyrody przewiduje dopuszczalność wyjątkowej ingerencji nawet w postaci działań, które mogą znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000.

Właściwy miejscowo regionalny dyrektor ochrony środowiska, a na obszarach morskich – dyrektor właściwego urzędu morskiego, może zezwolić na realizację planu lub działań, mogących znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, lub obszary zgłoszone do Komisji Europejskiej jako obszary mające znaczenie dla Wspólnoty, jeżeli kumulatywnie są spełnione następujące warunki:

- przemawiają za tym konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogi o charakterze społecznym lub gospodarczym,
- brak jest rozwiązań alternatywnych.

Brak alternatywnych rozwiązań

Brak rozwiązań alternatywnych powinien być oceniony bardzo szeroko. W pierwszej kolejności organ administracji powinien więc ustalić, czy to konkretne przedsięwzięcie nie może być zrealizowane poza obszarem Natura 2000. Jest to bowiem jeden z elementów braku rozwiązań alternatywnych.

Również Europejski Trybunał Sprawiedliwości w swoim orzecznictwie przyjmuje szerokie rozumienie wymogu braku alternatywnych rozwiązań jako warunku wydania zezwolenia na działanie mogące znacznie

negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000.

W wyroku z dnia 26 października 2006 r. (C-239/04) ETS wskazał, że:

1. *Przepis art. 6 ust. 4 Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory zmienionej dyrektywą Rady 97/62/WE z dnia 27 października 1997 r. ustanawia procedurę, która za pomocą wstępnego badania ma zapewnić, aby zgoda na realizację planu lub przedsięwzięcia, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do zagospodarowania terenu, ale które może w istotny sposób na niego oddziaływać, udzielano jedynie wówczas, gdy ten plan lub przedsięwzięcie nie wpłynie niekorzystnie na dany teren. Zezwolenie na realizację planu lub przedsięwzięcia może zostać udzielone pod warunkiem, że właściwe władze krajowe uzyskają pewność, iż plan lub przedsięwzięcie nie będzie miało negatywnych skutków dla terenu, którego dotyczy. Ma to miejsce wówczas, gdy z naukowego punktu widzenia brak jest racjonalnych wątpliwości, że skutki takie nie wystąpią (por. pkt 19-20).*
2. *Okoliczność, że po jego ukończeniu przedsięwzięcie nie powodowało takich skutków jest bez znaczenia dla oceny skutków planu lub przedsięwzięcia na dany teren. W istocie bowiem to w momencie wydania decyzji o zezwoleniu na realizację przedsięwzięcia nie może ono budzić, z naukowego punktu widzenia, żadnych racjonalnych wątpliwości co do braku możliwości wystąpienia szkodliwych skutków w odniesieniu do danego terenu”.*

Negatywne oddziaływanie na siedliska i gatunki priorytetowe

Jeszcze bardziej rygorystyczne warunki muszą zostać spełnione, aby zezwolenie na negatywne oddziaływanie na cele ochrony zostało wydane w przypadku, gdy znaczące negatywne oddziaływanie dotyczy siedlisk i gatunków priorytetowych. Zezwolenie takie może zostać udzielone wyłącznie w celu:

- ochrony zdrowia i życia ludzi,
- zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego,
- uzyskania korzystnych następstw o pierwszorzędym znaczeniu dla środowiska przyrodniczego,
- wynikającym z koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, po uzyskaniu opinii Komisji Europejskiej.

Kompensacja

Jeżeli zostanie wydane zezwolenie na podjęcie działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, to obligatoryjnie musi zostać jednocześnie zapewnione wykonanie kompensacji przyrodniczej, niezbędnej do zapewnienia spójności i właściwego funkcjonowania sieci obszarów Natura 2000.

✓ WAŻNE!

Ustawa o ochronie przyrody nie określa, jaki powinien być charakter dokonywanej kompensacji oraz jakimi kryteriami należy się kierować przy ustalaniu sposobu kompensacji.

Rozporządzenie

30 marca 2010 r. Minister Środowiska wydał Rozporządzenie w sprawie szczegółowych sposobów i form składania informacji o kompensacji przyrodniczej (Dz.U. Nr 64, poz. 402 z dnia 20 kwietnia 2010 r.). Rozporządzenie to weszło w życie z dniem 5 maja 2010 r.

Rozporządzenie stanowi, że informacje o:

- ustalonym zakresie kompensacji przyrodniczej,
 - wykonanej kompensacji przyrodniczej
- należy składać na formularzach określonych w Biuletynie Informacji Publicznej Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Informacje te składa się w jednym egzemplarzu w formie pisemnej oraz w formie dokumentu elektronicznego.

✓ WAŻNE!

Zakres, miejsce, termin i sposób wykonania kompensacji przyrodniczej ustala, wydając zezwolenie, właściwy miejscowo regionalny dyrektor ochrony środowiska w porozumieniu z zarządcą terenu.

Kompensacja musi być wykonana nie później niż w terminie rozpoczęcia działań powodujących negatywne oddziaływanie. Działania kompensacyjne mogą być podejmowane zarówno w celu zminimalizowania przypuszczalnych strat, jak i *post factum* w celu naprawienia wyrządzonych strat.

Koszty kompensacji

Koszty kompensacji przyrodniczej ponosi podmiot realizujący plan lub przedsięwzięcie. Wysokość kosztów kompensacji nie musi być określona w decyzji, a będzie ona jedynie konsekwencją zakresu prac cięższych na adresacie decyzji.

Za utrzymanie siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin i zwierząt, utworzonych w ramach kompensacji przyrodniczej, jak również za monitorowanie ich stanu odpowiada:

- sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000, na terenie którego została wykonana kompensacja,
- regionalny dyrektor ochrony środowiska na terenie znajdującym się poza obszarem Natura 2000.

Nadzór nad wykonaniem kompensacji

Regionalny dyrektor ochrony środowiska lub dyrektor urzędu morskiego sprawuje nadzór nad wykonaniem kompensacji przyrodniczej. Natomiast w Ustawie o ochronie przyrody nie ma instrumentów prawnych, pozwalających zmusić podmiot zobowiązany do wykonania kompensacji przyrodniczej.

Informowanie o kompensacji

Ustawa przewiduje szeroko zakreślony obowiązek informowania o kompensacji przyrodniczej.

Regionalny dyrektor ochrony środowiska lub dyrektor urzędu morskiego ma obowiązek złożyć Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska informację o:

- ustalonym zakresie kompensacji przyrodniczej, w terminie 30 dni od dnia wydania zezwolenia na realizację działań mogących znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000,
- wykonanej kompensacji przyrodniczej w terminie 30 dni od dnia zakończenia realizacji działań kompensacyjnych.

Z kolei Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska składa taką samą informację ministrowi właściwemu do spraw środowiska.

Następnie minister właściwy do spraw środowiska informuje Komisję Europejską o ustalonym zakresie kompensacji przyrodniczej przed jej wdrożeniem oraz przed realizacją planu lub działania.

Rekompensaty

Objęcie obszaru ochroną w ramach programu Natura 2000 może negatywnie wpłynąć na gospodarcze wykorzystanie terenów objętych obszarem Natura 2000. Ogranicze-

nia wynikające z wymogów programu Natura 2000 stanowią również pewną formę ograniczenia prawa własności. Dlatego Ustawa o ochronie przyrody w art. 36 ust. 3 określa potencjalne źródła pomocy, mające na celu zrekompensowanie poniesionych strat przez podmioty, których działalność została ograniczona.

Z jednej strony mogą to być programy wsparcia z tytułu obniżenia dochodowości. Z drugiej natomiast, gdy programy wsparcia nie znajdują zastosowania, ustawodawca przyznał regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska możliwość zawarcia z właścicielem lub posiadaczem obszaru umowy określającej wykaz niezbędnych działań, sposoby i terminy ich wykonania

oraz warunki i terminy rozliczenia należności za wykonanie czynności, a także wartość rekompensaty za utracone dochody, wynikające z wprowadzonych ograniczeń. Z możliwości tej wyłączeni zostali zarządcy nieruchomości Skarbu Państwa.

Umowa powinna określać działania związane z ochroną przyrody, sposoby i terminy ich wykonania oraz rozliczenia należności za wykonane czynności. Dodatkowo umowa powinna określać wartość rekompensaty za utracone dochody, wynikające z wprowadzonych ograniczeń. Mimo braku szczegółowej regulacji w tym zakresie, wysokość rekompensaty powinna być ustalona na zasadzie różnicy między dochodami przynoszonymi przez konkretną

nieruchomość przed wprowadzeniem ochrony w formie obszaru Natura 2000 z tym przynoszonym po objęciu ochroną.

Umowa taka może być zawarta zarówno na czas określony, jak i nieokreślony. ■

dr Michał Kuliński
adwokat

§ Podstawa prawa:

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2010 r. w sprawie szczegółowych sposobów i form składania informacji o kompensacji przyrodniczej (Dz.U. Nr 64, poz. 402).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tj. Dz.U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zmianami).

Finanse

Pomoc finansowa zagrożonym lasom

Od połowy 2008 roku obowiązują przepisy umożliwiające otrzymanie pomocy finansowej na odtwarzanie potencjału produkcji leśnej na terenach, na których wystąpiła katastrofa naturalna, klęska żywiołowa, a także zaliczanych do I i II kategorii zagrożenia pożarowego lasu.

Podstawy prawne

20 maja 2008 roku Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wydał Rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania: „Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (dalej w tekście Rozporządzenie).

Podstawą do wydania tego rozporządzenia jest art. 29 ust. 1 pkt 1 Ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem

środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Schematy pomocy

Rozporządzenie przewiduje dwa schematy przyznawania pomocy: Schemat I oraz Schemat II.

W ramach Schematu I można się ubiegać o pomoc w przypadku lasów położonych na terenie, na którym wystąpiła katastrofa naturalna lub klęska żywiołowa. Natomiast Schemat II jest przewidziany dla pomocy na terenach zaliczanych do I lub II kategorii zagrożenia pożarowego lasów.

Na co pomoc?

Według rozporządzenia pomoc może być przyznawana na operację spełniającą wymagania określone w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, w szczególności uzasadnioną gospodarczo lub przyrodniczo, a także pod wzglę-

dem jej kosztów oraz zapewniającą osiągnięcie i zachowanie celów działania, jeżeli:

- 1) jest realizowana:
 - a) w lasach,
 - b) zgodnie z:
 - planem urządzenia lasu lub uproszczonym planem urządzenia lasu, lub decyzją starosty wydaną na podstawie inwentaryzacji stanu lasu,
 - zasadami prowadzenia gospodarki leśnej i zabezpieczenia przeciwpożarowego lasów,
 - c) z uwzględnieniem potrzeb lasów, niebędących w zarządzie nadleśnictwa;
- 2) nie jest finansowana z udziałem innych środków publicznych;
- 3) postępowanie o zamówienie publiczne dotyczące tej operacji nie zostało wszczęte przed dniem złożenia wniosku o przyznanie pomocy;
- 4) jej realizacja nie została rozpoczęta wcześniej, niż w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy.

Pomoc może być przyznawana nadleśnictwu:

- 1) któremu został nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności;
- 2) jeżeli:
 - a) operacja będzie realizowana w nie więcej niż:
 - czterech etapach,
 - dwóch etapach – w przypadku operacji, w których wysokość pomocy nie przekracza 4 000 000 złotych,
 - b) złożenie wniosku o płatność pośrednią, będącą refundacją kosztów kwalifikowalnych, przyznawaną po zrealizowaniu pierwszego etapu operacji, nastąpi w terminie 24 miesięcy od dnia zawarcia umowy – w przypadku, gdy etap ten nie jest etapem końcowym,
 - c) zakończenie realizacji operacji i złożenie wniosku o płatność ostateczną, będącą refundacją kosztów kwalifikowalnych, przyznawaną po zrealizowaniu całej operacji, nastąpi w terminie:
 - 36 miesięcy od dnia zawarcia umowy – w przypadku operacji realizowanych w kilku etapach,
 - 24 miesięcy od dnia zawarcia umowy – w przypadku operacji realizowanej w jednym etapie,
 - nie później jednak niż do dnia 30 czerwca 2015 r.,
 - d) płatność ostateczna będzie obejmować nie mniej niż 25% łącznej planowanej kwoty pomocy.

Pomoc dla nadleśnictw

Pomoc na podstawie rozporządzenia jest przyznawana nadleśnictwom Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe. Rozporządzenie zawiera dwa załączniki, które

enumeratywnie wymieniają nadleśnictwa, które mogą się ubiegać o pomoc. Załącznik nr 1 zawiera listę 123 nadleśnictw uprawnionych do ubiegania się o pomoc w ramach Schematu I.

Natomiast Załącznik nr 2 zawiera listę 33 nadleśnictw, które nie są uprawnione do ubiegania się o pomoc w ramach Schematu II. Do ubiegania się o pomoc w ramach Schematu II są uprawnione nadleśnictwa inne, niż wymienione w Załączniku nr 2 do rozporządzenia.

Kategorie zagrożenia pożarowego na potrzeby Załącznika nr 2 zostały wyznaczone na podstawie opracowania Instytutu Badawczego Leśnictwa „Kategoryzacja zagrożenia pożarowego lasów Polski” na poziomie grup powiatów – poziom III NTS z roku 2006.

Udział lasów prywatnych

Rozporządzenie przewiduje również możliwość udzielenia pomocy dla właścicieli lasów. Udział właścicieli lasów w operacji nie jest uzależniony od ponoszenia przez nich kosztów operacji.

W celu zapewnienia właścicielom lasów udziału w operacji nadleśniczy:

- 1) ustala pisemnie obszar planowany do objęcia operacją oraz zakres planowanych kosztów w odniesieniu do lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa, po zasięgnięciu opinii starostów właściwych dla danego nadleśnictwa lub leśnictwa,
- 2) pisemnie podaje do publicznej wiadomości, w siedzibie nadleśnictwa oraz przez władze właściwych powiatów i gmin, w sposób zwyczajowo przyjęty, informację o:
 - a) planowanej lokalizacji operacji,
 - b) zakresie kosztów operacji,
 - c) planowanym terminie rozpoczęcia operacji,

- d) terminie przyjmowania zgłoszeń.

WAŻNE!

Właściciele lasów, jeżeli chcą uczestniczyć w operacji, muszą zgłosić pisemnie nadleśniczemu zamiar uczestnictwa w operacji nie później niż w terminie 30 dni od dnia podania do publicznej wiadomości informacji.

Zgłoszenie takie musi zawierać:

- 1) imię i nazwisko oraz miejsce zamieszkania i adres albo nazwę i siedzibę oraz adres zgłaszającego;
- 2) informacje:
 - a) o lokalizacji lasów objętych zgłoszeniem,
 - b) o zakresie kosztów, w jakim zgłaszający zamierza uczestniczyć w operacji;
- 3) uzasadnienie udziału w operacji.

Do zgłoszenia właściciel lasu musi dołączyć:

- 1) dokument potwierdzający prawo własności do lasów objętych zgłoszeniem,
- 2) wypis z ewidencji gruntów i budynków,
- 3) kopię części mapy ewidencyjnej gruntów i budynków obejmującą zgłoszone lasy.

WAŻNE!

Starosta ma obowiązek zapewnienia nadleśniczemu dostęp do informacji związanych z prowadzeniem gospodarki w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa, w odniesieniu do lasów objętych zgłoszeniem, w tym do:

- uproszczonego planu urządzenia lasu lub
- decyzji starosty wydanej na podstawie inwentaryzacji stanu lasu.

Nadleśniczy, po zasięgnięciu opinii starosty, dokonuje sprawdzenia zgłoszenia oraz załączonych dokumentów, następnie przeprowadza wizytację w terenie w lasach objętych zgłoszeniem, po czym sporządza listę właścicieli lasów, którzy kwalifikują się do udziału w operacji.

Z właścicielami lasów zakwalifikowanych do operacji nadleśniczej powinien podpisać umowę.

Forma pomocy

Pomoc jest przyznawana w formie refundacji kosztów:

I. W ramach Schematu I – kosztów odnowienia, pielęgnacji i ochrony lasów, ochrony cennych elementów przyrodniczych, udostępniania terenów leśnych dla celów rekreacji, turystyki oraz edukacji leśnej.

W tym Schemacie do kosztów kwalifikowanych zalicza się koszty:

- 1) produkcji i zakupu leśnego materiału rozmnożeniowego na potrzeby prac, o których mowa w pkt 4, 5 i 8,
- 2) melioracji agrotechnicznych,
- 3) przygotowania gleby pod odnowienia, przebudowę, poprawki i uzupełnienia,
- 4) odnowienia powierzchni leśnych i przebudowy drzewostanów,
- 5) wykonywania poprawek i uzupełnień w uprawach leśnych,
- 6) pielęgnowania upraw, młodników i drzewostanów,
- 7) wykonania zadań z zakresu ochrony lasu przed szkodliwymi czynnikami biotycznymi, w tym również zakupu niezbędnych materiałów,
- 8) kształtowania i ochrony różnorodności biologicznej,
- 9) ochrony gleb leśnych przed erozją,
- 10) inwentaryzacji i ochrony cennych elementów przyrodniczych,
- 11) budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją budowli oraz obiektów małej architektury, związanych z zagospodarowaniem na cele rekreacji i turystyki lub służących celom edukacji leśnej społeczeństwa,
- 12) budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją dróg leśnych, niewyznaczonych w planach urządzenia lasu jako dojazdy pożarowe, w celu dosto-

sowania ich do wymagań określonych w przepisach w sprawie szczegółowych zasad zabezpieczenia przeciwpożarowego lasów.

II. W ramach Schematu II – kosztów wzmocnienia systemu ochrony przeciwpożarowej.

W ramach tego Schematu do kosztów kwalifikowanych zalicza się koszty:

- 1) budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją dróg leśnych, wyznaczonych w planach urządzenia lasu jako dojazdy pożarowe, oraz dróg leśnych wykorzystywanych do celów przeciwpożarowych w lasach niebędących w zarządzie nadleśnictwa,
- 2) budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją budowli przeznaczonych do celów ochrony przeciwpożarowej lasów,
- 3) zakupu środków łączności oraz sprzętu i urządzeń do monitorowania lasów w celu ochrony przeciwpożarowej,
- 4) wykonania i odnawiania pasów przeciwpożarowych.

III. Ogólnych, które są bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji.

Do kosztów kwalifikowanych zalicza się koszty w wysokości nieprzekraczającej 10% pozostałych kosztów kwalifikowanych, obejmujące koszty:

- 1) przygotowania dokumentacji technicznej operacji, w tym:
 - a) kosztorysów,
 - b) projektów architektonicznych lub budowlanych,
 - c) ocen lub raportów oddziaływania na środowisko,
 - d) dokumentacji geologicznej lub hydrologicznej,
 - e) wypisów z ewidencji gruntów i budynków,
 - f) projektów technologicznych;

- 2) opłat za patenty lub licencje;
- 3) sprawowania nadzoru inwestorskiego lub autorskiego oraz związane z kierowaniem robotami budowlanymi.

Koszty, o których mowa powyżej w pkt I-III, są uznawane za koszty kwalifikowalne, jeżeli zostały poniesione:

- w formie rozliczenia bezgotówkowego, dokonanego przelewem na rachunek bankowy,
- od dnia, w którym została zawarta umowa, a w przypadku kosztów stanowiących koszty ogólne, nie wcześniej niż w dniu 1 stycznia 2007 r.

W przypadku przyznania pomocy, do kosztów kwalifikowalnych zalicza się również koszty, poniesione przez wnioskodawcę przed dniem zawarcia umowy, ale nie wcześniej niż w dniu, w którym został złożony wniosek o przyznanie pomocy.

WAŻNE!

Refundacji podlegają koszty kwalifikowalne poniesione przez beneficjenta w wysokości nieprzekraczającej 100% tych kosztów.

Pomoc obejmuje wyłącznie koszty wymienione powyżej i nie może objąć innych kosztów, a w szczególności:

- 1) nabycia nieruchomości,
- 2) podatku od towarów i usług (VAT),
- 3) nabycia używanych rzeczy,
- 4) budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją dróg zaliczonych do kategorii dróg publicznych,
- 5) budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją zbiorników retencyjnych,
- 6) pozyskiwania i transportu surowca drzewnego.

Kto przyznaje pomoc?

Organem właściwym do całej procedury przyznawania pomocy we-

dług rozporządzenia jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Wniosek o przyznanie pomocy nadleśniczy musi złożyć osobiście albo przez upoważnioną osobę, bezpośrednio w oddziale regionalnym Agencji, właściwym ze względu na miejsce realizacji operacji.

✓ **WAŻNE!**

Agencja ma obowiązek wydać potwierdzenie złożenia wniosku o przyznanie pomocy. Potwierdzenie powinno zawierać datę i godzinę złożenia tego wniosku i być opatrzone pieczęcią Agencji oraz podpisem osoby przyjmującej wniosek.

Prezes Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa ma obowiązek podania do publicznej wiadomości na stronie internetowej Agencji oraz co najmniej w jednym dzienniku o zasięgu ogólnopolskim informacji o możliwości składania w danym roku wniosków o przyznanie pomocy.

Wniosek o przyznanie pomocy składa się po upływie 14 dni od dnia podania takiej informacji do publicznej wiadomości. Wniosek należy składać na formularzu, który Agencja ma obowiązek udostępnić nie później niż w dniu podania przez Prezesa Agencji do publicznej wiadomości informacji o możliwości składania wniosków.

Pomoc powinna być przyznana według kolejności złożenia wniosków, a wniosek powinien być rozpatrzony w terminie 4 miesięcy od dnia jego złożenia.

Pomoc jest wypłacana na podstawie umowy zawieranej między Agencją a beneficjentem. W umowie określa się warunki wypłaty środków finansowych z tytułu pomocy, z tym że środki te mogą być wypłacone, jeżeli beneficjent:

- zrealizował operację lub jej etap, w tym poniósł związane z tym koszty,
- zrealizował lub realizuje zobowiązania określone w umowie,
- udokumentował zrealizowanie

operacji lub jej etapu, w tym poniesienie kosztów kwalifikowalnych z tym związanych.

Jeżeli beneficjent nie spełnił któregokolwiek z warunków, środki finansowe z tytułu pomocy mogą być wypłacone w części dotyczącej operacji lub jej etapu, które zostały zrealizowane zgodnie z tymi warunkami, jeżeli cel operacji został osiągnięty lub może zostać osiągnięty do dnia złożenia wniosku o płatność ostateczną. ■

dr Michał Kuliński
adwokat

§ **Podstawa prawna:**

- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 maja 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz.U. z 2008 r. Nr 103, poz. 658 ze zmianami).

Finanse

Nabór wniosków do Działania 9.2

Znamy termin naboru wniosków do Działania 9.2 Efektywna dystrybucja energii Programu Infrastruktura i Środowisko.

Celem Działania jest zmniejszenie strat energii powstających w procesie dystrybucji energii elektrycznej i ciepła.

Wsparcie mogą uzyskać projekty polegające na:

- budowie (w miejsce istniejącego systemu) lub przebudowie elektroenergetycznych sieci dys-

trybucyjnych wysokiego, średniego i niskiego napięcia, które wykażą ograniczenie strat energii o co najmniej 30% – wymiana transformatorów o niskiej sprawności energetycznej, skracanie bardzo długich ciągów liniowych, zmiana przekrojów przewodu w celu dostosowania ich do obecnych temperatur sieci oraz inne, równoważne co do efektu środowiskowego typy projektów,

- budowie sieci ciepłowniczej, węzłów cieplnych lub zewnętrz-

nych instalacji odbiorczych, w miejsce istniejących, lub przebudowy istniejących w celu uzyskania największego potencjału obniżenia strat energii.

Zakres rzeczowy projektu nie może uwzględniać rozbudowy sieci dystrybucyjnej elektroenergetycznej lub sieci ciepłowniczej w celu przyłączenia nowych odbiorców lub nowych wytwórców energii elektrycznej lub ciepła i energii elektrycznej w oparciu o układy skojarzone.

Masz pytanie do naszych ekspertów?

Chcesz uzyskać więcej informacji na wybrany temat?

Napisz do Redakcji! e-mail: kordowska@dashofer.pl

Kto może się ubiegać o dofinansowanie?

O dofinansowanie mogą występować:

- przedsiębiorcy,
- jednostki samorządu terytorialnego oraz ich grupy – związki, stowarzyszenia i porozumienia JST,
- podmioty świadczące usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego.

Dofinansowanie

Na dofinansowanie projektów przewidziano kwotę 435,5 mln PLN ze

środków Funduszu Spójności. Dodatkowo zabezpieczone zostało 20% kwoty całej alokacji wspólnotowej przeznaczonej na dany nabór, stanowiącej rezerwę kursową oraz rezerwę zabezpieczającą.

Maksymalna kwota wsparcia wynosi 50 mln zł, natomiast minimalna wartość projektu to 20 mln zł.

Środki finansowe beneficjenta, będącego jednostką samorządu terytorialnego lub jednostką podległą, przeznaczone na zapewnienie wkładu własnego, muszą w minimalnej wysokości 5% wydatków kwalifikowanych pochodzić ze środków

własnych lub niepodlegających umorzeniu pożyczek.

Termin naboru

Wnioski o dofinansowanie projektów należy składać w terminie **od 14 czerwca do 5 lipca 2010 r.** w kancelarii Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Termin zakończenia konkursu przewidywany jest w 2011 r.

Więcej informacji można znaleźć na stronie NFOŚiGW www.nfosigw.gov.pl

Redakcja

Pytania i odpowiedzi

Co to jest opłata podwyższona za korzystanie ze środowiska i kiedy jest naliczana?

Opłata podwyższona za korzystanie ze środowiska ustanowiona jest w przepisie art. 276 ust. 1 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 ze zmianami).

Zgodnie z przepisem art. 276 ust. 1 Prawa ochrony środowiska podmiot korzystający ze środowiska bez uzyskania wymaganego pozwolenia lub innej decyzji ponosi opłatę podwyższoną za korzystanie ze środowiska.

Zgodnie z przepisami Prawa ochrony środowiska oraz przepisami

Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (tekst jednolity: Dz.U. 2007 r. Nr 39, poz. 251 ze zmianami) naliczenie opłaty podwyższonej za korzystanie ze środowiska jest możliwe w przypadku braku:

- pozwolenia na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza,
- pozwolenia na wprowadzanie ścieków,
- decyzji zezwalającej na prowadzenie działalności w zakresie gospodarowania odpadami: zatwierdzającej instrukcję eksploatacji składowiska i określającej sposób oraz miejsce magazynowania odpadów.

Należy pamiętać, iż okolicznością decydującą o zastosowaniu opłaty podwyższonej jest działanie bez wymaganej decyzji administracyjnej, a nie działanie z naruszeniem warunków posiadanej decyzji, kiedy to wymierza się karę pieniężną.

Podwyższenie opłat należnych od podmiotów działających bez wymaganej decyzji ma na celu stworzenie pieniężnego impulsu do podjęcia przez te podmioty działań zmierzających do zalegalizowania korzystania ze środowiska.

Redakcja

Opłaty i fundusze w ochronie środowiska

WYDAWCA: Verlag Dashofer Sp. z o.o., al. Krakowska 271, 02-133 Warszawa

tel.: (+48 22) 559 36 00, 559 36 66, faks: 829-27-00, 829-27-27

Redaktor odpowiedzialny: Anna Kordowska, kordowska@dashofer.pl, www.dashofer.pl

Redakcja i korekta techniczna: Jolanta Stypułkowska. Skład: Dariusz Ziach. Druk: Semafic, Warszawa

Prenumerata: kwartalna 75 zł + 22% VAT, roczna 267 zł (11% taniej) + 22% VAT.

Wpłaty kierować na rachunek: Verlag Dashofer Sp. z o.o. Bank Handlowy S.A., nr 90-10301508-000000800916003.

Redakcja odpowiada na łamach gazety na wybrane pytania Czytelników przesłane faksem lub pocztą.

© 2010 Dashofer Holding Ltd & Wydawnictwo Verlag Dashofer. Wszystkie prawa zastrzeżone.

Przedruk w całości lub we fragmentach i rozpowszechnianie bez zgody wydawcy zabronione.

Ze względu na stałe zmiany w polskim prawie oraz niejednolite interpretacje przepisów

Wydawnictwo nie ponosi odpowiedzialności za zamieszczone informacje.